

HØJESTERETS KENDELSE

afsagt torsdag den 10. december 2020

Sag 80/2020

H

(advokat Ulla Wulff Hansen, beskikket)

mod

M

(selv)

I tidligere instanser er truffet afgørelse af skifteretten i Lyngby den 20. december 2019 (SKS 44-74/2016) og afsagt kendelse af Østre Landsrets 17. afdeling den 15. april 2020 (B-33-20).

I påkendelsen har deltaget tre dommere: Thomas Rørdam, Jens Peter Christensen og Jan Schans Christensen.

Påstande

Kærende, H, har nedlagt påstand om, at Østre Landsrets kendelse af 15. april 2020 ændres, således at hun ikke skal erstatte statskassens udgifter ved den fri proces, subsidiært at hun alene pålægges at erstatte en del af statskassens udgifter ved den fri proces.

Landsretten har ved sagens fremsendelse henholdt sig til den truffede afgørelse.

Sagsfremstilling

H ansøgte den 7. november 2016 om separation fra M. Den 28. november 2016 anmodede advokat Ulla Wulff Hansen på vegne af H om skifterettens hjælp til deling af parternes fællesbo.

Den 10. januar 2017 udtog M stævning mod H med påstand om ret til at udtage den faste ejendom, beliggende ..., ..., som havde været parternes bolig.

Parterne var med deres advokater til skifteretsmøde den 16. januar 2017, hvor H anmodede om, at sagen blev henvist til bobehandling. Hun anmodede ligeledes om fri proces, hvilket M protesterede imod med henvisning til, at H havde indtægt fra udlandet. Parterne fremsendte herefter til skifteretten bemærkninger og dokumenter til støtte for deres påstande. Ved retsbog af 27. januar 2017 meddelte skifteretten H fri proces:

”Skifteretten bemærkede, at på grundlag af de foreliggende oplysninger finder skifteretten, at de økonomiske betingelser for fri proces er opfyldt, jf. retsplejelovens § 327, stk. 3, jf. § 325, hvorefter der meddeles H fri proces.

...

Skifteretten, der anslog tidsforbruget til bobehandlingen til 40 timer, og dertil kommer retsafgift, fastsatte under hensyn hertil sikkerheden til 70.000 kr.

H er fritaget for at stille sikkerheden, da der er meddelt fri proces.

Det maksimale tidsforbrug under den fri proces udgør halvdelen af det anslåede samlede tidsforbrug.”

Sagen blev i samme retsbog henvist til bobehandling.

Bobehandlingen vedrørte særligt uenighed om parternes tidligere bolig i ... med en offentlig vurdering i 2017 på 10,8 mio. kr. og anparterne i X ApS, som ifølge det senest foreliggende regnskab havde en egenkapital på ca. 125 mio. kr. pr. 30. juni 2016.

Efter anmodning herom beskikkede skifteretten i retsbog af 14. februar 2017 advokat Ulla Wulff Hansen som advokat for H med følgende begrundelse:

”H er efter det oplyste født i ... og har alene opholdt sig i Danmark i ca. 5 år og taler og forstår dansk dårligt. På grundlag heraf og set i forhold til oplysningerne om Ms forhold, de økonomiske oplysninger i sagen, herunder sagens kompleksitet og de involverede værdier, samt at bobehandler advokat Martin Simonsen har indstillet, at der beskikkes en advokat for H finder skifteretten, at der foreligger sådanne særlige omstændigheder, at der i medfør af ægtefælleskiftelovens § 23 er grundlag for at beskikke en advokat for H.”

Den 7. april 2017 fremsendte H svarskrift i retssagen anlagt den 10. januar 2017. Hun nedlagde selvstændig påstand om, at værdien af anparterne i X ApS skulle indgå i deling af fællesboet.

Af protokol nr. 6 af 31. oktober 2017 fra bobehandler fremgår bl.a., at Hs advokat, Ulla Wulff Hansen, flere gange er blevet opfordret til at komme med diverse oplysninger, at bodelingens afslutning enten må afvente endelig dom vedrørende overdragelse af anparterne i X ApS, eller boet må sluttet partielt, og at bobehandler adskillige gange havde bedt parterne om at udarbejde indbofortegnelse, men endnu ikke havde modtaget nogen.

Den faste ejendom, som havde været parternes bolig, blev den 20. december 2017 solgt på tvangsauktion, hvorefter M hævdede sin påstand om ejendommen. Retssagen vedrørte herefter alene Hs selvstændige påstand om anparterne.

Ved mail af 2. februar 2018 til skifteretten oplyste bobehandler, at parterne meget tidligt i forløbet havde anmodet om berostillelse af bobehandlingen, idet de vurderede, at de kunne slutte sagen forligsmæssigt. Parterne havde ønsket, at bosagen blev holdt åben.

Ved mail af 5. juli 2018 til skifteretten oplyste bobehandler, at der senest havde været oplysninger, som havde peget kraftigt i retning af, at parterne havde genoptaget samlivet, hvilket imidlertid var blevet afvist af parternes advokater.

Af retsbog af 29. marts 2019 fra Retten i Lyngby fremgår, at hovedforhandlingen samme dag var aflyst på grund af Ms sygdom, at hovedforhandlingen var blevet aflyst og omberammet flere gange tidligere af samme grund, og at sagen blev omberammet til den 2. juli 2019. Det fremgår ligeledes, at Ms advokat oplyste, at det forventes, at M ikke vil give møde, men vil fremlægge en erklæring om, hvorvidt parternes samliv er genoptaget.

Ved mail af 4. oktober 2019 meddelte advokat Ulla Wulff Hansen på vegne af H, at parterne havde genoptaget samlivet. Separationen var dermed bortfaldet, og bobehandlingen kunne afsluttes.

Af protokol nr. 7 af 23. oktober 2019 fra bobehandler fremgår, at sagen har været stillet i bero gennem længere tid som følge af en retssag mellem parterne, at parterne har genoptaget samlivet, hvorfor separationen er bortfaldet, og at bobehandlingen derfor afbrydes i medfør af ægtefælleskiftelovens § 30.

I retsbog af 20. december 2019 bestemte skifteretten:

”Skifteretten bestemte i medfør af retsplejelovens § 332, stk. 2, at H, der har fri proces, endeligt skal erstatte statskassens udgifter ved den fri proces, da parterne har genoptaget samlivet, og da der herefter ikke er udarbejdet en boopgørelse.”

Afgørelsen blev kæret til landsretten, som den 15. april 2020 afsagde kendelse, hvoraf fremgår bl.a.:

”Det fremgår af sagen, at H den 7. november 2016 indgav anmodning om separation, og den 28. november 2016 anmodede skifteretten om bistand til bodelingen. Skifteretten meddelte den 27. januar 2017 H fri proces, jf. retsplejelovens § 327, stk. 3, jf. § 325. Skifteretten fandt endvidere, efter indstilling fra blandt andet bobehandleren, at der forelå sådanne særlige omstændigheder, at retten den 14. februar 2017 beskikkede en advokat til H, jf. ægtefælleskiftelovens § 23, stk. 1.

Sagen blev henvist til bobehandler den 27. januar 2017 og efter længere tids bobehandling, der vedrørte blandt andet parternes uenighed om bopæl i og udtagelse af en fast ejendom samt om anparter i et selskab med en egenkapital på ca. 125 mio. kr. som oprindeligt tilhørte M, valgte H og M i oktober 2019 at genoptage samlivet, med den virkning at separationen bortfaldt, og at bobehandlingen blev afbrudt, uden at der var fremkommet en boopgørelse med en fordeling af parternes økonomi. Skifteretten bestemte herefter, at hver part skal betale halvdelen af boomkostningerne.

Under disse omstændigheder, hvor H har haft en ikke ubetydelig indflydelse på bobehandlingens indledning og forløb samt på, at behandlingen endte uden en boopgørelse, og hvor Hs advokat er beskikket af skifteretten i medfør af ægtefælleskiftelovens § 23, finder landsretten efter en konkret vurdering at Hs forhold, at det er mere nærliggende, at hun end statskassen bærer sagen omkostninger, uanset den meddelte fri proces. Landsretten tiltræder derfor, at H endeligt skal erstatte statskassens udgifter ved den fri proces, jf. retsplejelovens § 332, stk. 2. Det forhold, at Hs bodel er oplyst til at udgøre 0 kr., kan ikke føre til et andet resultat.

Landsretten stadfæster derfor skifterettens afgørelse.”

Anbringender

H har til støtte for sin påstand anført navnlig, at hun ikke har opnået nogen boslod ved sagens behandling, da bobehandlingen blev afsluttet i forbindelse med genoptagelsen af samlivet.

Hun har ikke afgivet urigtige oplysninger af væsentlig betydning.

Genoptagelsen af parternes samliv skete knap 2 år og 11 måneder efter sagens start og 2 år og 9 måneder efter indgivelse af anmodningen til skifteretten, og parterne havde derfor levet adskilt i en lang periode, da de valgte at flytte sammen på ny. Parternes skilsmisse var endnu ikke blevet en realitet, hvorfor parternes ægteskab fortsatte ved reetablering af samlivet.

Det skyldtes ikke hendes forhold, at skilsmissen ikke var blevet en realitet i den forløbne periode, hvilket ville have ført til, at såvel rets- som bobehandlersagen skulle være fortsat uanset parternes reetablering af samlivet. Det er en samfundsinteresse, at separerede parter kan finde sammen efter en separationsperiode, jf. bemærkningerne til den senere af andre grunde ophævede bestemmelse i ægteskabslovens § 42 a.

Hun har ikke ved urimelig sagsførelse påført sagen overflødig bevisførelse eller haft indflydelse på, at sagen er tabt helt eller delvist.

Hun er fortsat uformuende og uden indkomst, som tilfældet var, da skifteretten bevilgede fri proces. Ingen af de forudsætninger, under hvilke den fri proces må antages at være meddelt, er senere bristet på grund af forhold, som hun snarere end det offentlige bør bære risikoen for.

Ingen af de situationer, som ifølge eksemplerne i forarbejderne til retsplejelovens § 332, stk. 2, kan føre til at pålægge hende at erstatte statskassens omkostninger ved fri proces, foreligger i denne sag. Der foreligger ikke i øvrigt omstændigheder, som taler for at pålægge hende at erstatte statskassens udgifter ved den fri proces.

Retsgrundlag

Landsretten har i sin kendelse af 15. april 2020 om retsgrundlaget anført:

”I medfør af retsplejelovens § 332, stk. 2, kan retten pålægge en part, der har fri proces, helt eller delvis at erstatte statskassens udgifter ved den fri proces, i det omfang udgifterne ikke pålægges modparten, når partens forhold, herunder som disse er efter sagens udfald, taler for det.

Bestemmelsen blev oprindeligt indsat i loven som § 335, stk. 2. Af forarbejderne til denne bestemmelse, jf. betænkning nr. 404, 1966 om ændring af reglerne om fri proces og organisationen af den vederlagsfri retshjælp, side 73 f., fremgår blandt andet:

»Efter forslagens stk. 2, der vedrører spørgsmålet om, hvorvidt de af det offentlige afholdte udgifter bør kunne afkræves den part, der har haft fri proces, skal retten, »når

omstændighederne taler herfor«, kunne pålægge parten at erstatte det offentlige dets udgifter i det omfang, disse ikke pålægges modparten. ... Reglens praktiske anvendelsesområde vil dels blive de ret sjældne tilfælde, hvor parten har haft en væsentlig økonomisk fordel i forbindelse med processen, men hvor retten af særlige grunde i medfør af § 312, stk. 1, 2. led, måtte have fritaget den tabende modpart for at betale sagens omkostninger, dels sådanne tilfælde, hvor parten har opnået fri proces ved at give urigtige oplysninger af væsentlig betydning, eller hvor de forudsætninger, under hvilke fri proces må antages at være meddelt, senere er bristet på grund af forhold, som parten snarere bør bære risikoen for end det offentlige. Størst praktisk betydning vil reglen dog kunne få i de tilfælde, hvor retten i medfør af særlige lovbestemmelser, f.eks. i ægteskabssager (§ 449) ... eller i medfør af den foreslåede nye regel i § 259, stk. 2, af egen drift har beskikket advokat for en part eller har truffet andre foranstaltninger, der medfører udgifter, som skal afholdes efter reglerne om fri proces.«

Retsplejelovens § 335, stk. 2, blev ændret ved lov nr. 420 af 13. juli 1988. Af forarbejderne til lovændringen, jf. betænkning nr. 1113, 1987 om advokatretshjælp, fri proces og retshjælpsforsikring m.v., side 54 ff., fremgår blandt andet:

»3.2.1.5. Retshjælpsudvalgets overvejelser om regelændringer.

...

Retshjælpsudvalget foreslår på denne baggrund ..., at der i bestemmelsen i retsplejelovens § 332, stk. 1, med opregningen af de begunstigelser, som fri proces medfører for vedkommende part, indføres et nyt nr. 4 om, at fri proces medfører fritagelse for at erstatte modparten sagens omkostninger

Gennemførelsen af en regel om, at også omkostningerne til modparten er dækket, vil i almindelighed fjerne procesrisikoen for den, der har fået fri proces, hvilket umiddelbart kan rumme en risiko for en mindre grad af ansvarsfølelse i forbindelse med ansøgning om fri proces. Denne – utilsigtede – konsekvens vil imidlertid kunne modvirkes på forskellige måder.

...

Allerede ... efter § 335 kan retten, når omstændighederne taler derfor, pålægge en part, der har fri proces, helt eller delvis at erstatte statskassen dennes udgifter i det omfang, disse ikke pålægges modparten. Motiverne til § 335 omtaler således tilfælde, hvor parten har opnået fri proces ved at give urigtige oplysninger af væsentlig betydning, eller hvor de forudsætninger, under hvilke fri proces må antages at være meddelt, senere er bristet på grund af forhold, som parten snarere bør bære risikoen for end det offentlige.

...

Retshjælpsudvalget finder, at ... § 335 med fordel kan anvendes også for så vidt angår modpartens sagsomkostninger. De synspunkter, der er nævnt i motiverne til § 335 vil således med samme styrke kunne anføres over for den, der selv har haft indflydelse på, at sagen tabes helt eller delvis med den konsekvens, at statskassen kommer til at hæfte for omkostninger til modparten.

Da modpartens omkostninger også foreslås dækket, finder udvalget endvidere anledning til at foreslå en ændret affattelse af bestemmelsen i retsplejelovens § 335, hvorved der lægges op til, at retterne i videre omfang end i dag bør foretage en vurdering af, om fri procesparten på grund af sine subjektive forhold skal pålægges helt eller delvist at erstatte statskassen dennes udgifter ved den fri proces. ...

I øvrigt tilsigtes ikke nogen realitetsændring i bestemmelsens anvendelsesområde. Der bør således som hidtil efter § 335 være adgang til at pålægge en part sagsomkostninger i de tilfælde, hvor retten af egen drift har beskikket advokat for parten eller truffet andre foranstaltninger, der medfører udgifter, som skal afholdes efter reglerne om fri proces. I disse tilfælde, hvor foranstaltningen først og fremmest har været et middel for retten til at nå frem til det materielt rigtige resultat, behøver de sociale hensyn til vedkommende part, som begrundet de almindelige regler om fri proces i retsplejelovens kapitel 31, således ikke at foreligge. Dette gælder eksempelvis visse ægteskabssager (§ 449, jf. § 448)«”

Ægtefælleskifteloven blev vedtaget ved lov nr. 594 af 14. juni 2011, efter lovforslag nr. L 193, Folketingstidende 2010-11 (1. samling), tillæg A. I betænkning 1518/2010 om ægtefælleskifte mv. til lovforslaget hedder det på side 247-248 bl.a.:

”Refusion af statskassens udgifter

Udvalget foreslår ingen ændring af den gældende bestemmelse i retsplejelovens § 332, stk. 2, hvorefter retten kan pålægge en part, der har fri proces, helt eller delvis at erstatte statskassens udgifter ved den fri proces, når sagens forhold, herunder som de er efter sagens udfald taler derfor. Bestemmelsen gælder i alle sager, selv om den fortrinsvist anvendes i ægtefælleskiftesager.

Udvalget har overvejet, om det vil være muligt i bestemmelsen af foretagen en nærmere præcisering af, hvornår denne mulighed bør benyttes, f.eks. ved at angive visse undergrænser for anvendelsesområdet. Udvalget er dog afstået herfra i erkendelse af, at der må foretages et samlet skøn over likvid/illikvid formue og den pågældendes samlede situation. En fast beløbsgrænse ville i øvrigt kunne friste til at søge boslodskravet fastsat lige under grænsen.

Udvalget har endvidere overvejet at beskrive, i hvilke tilfælde skifteretterne efter udvalgets opfattelse bør stille krav om refusion. Overvejelserne skal ses i forlængelse af, at praksis i de enkelte skifteretter kan forekomme at variere noget. Udvalget er dog også afstået herfra. Udvalget har herved lagt vægt på, at det bør være retterne selv, der foretager den nødvendige koordinering og justering af kriterierne, om nødvendigt gennem forelæggelse af et par principielle sager for Højesteret.”

Højesterets begrundelse og resultat

H anmodede den 26. november 2016 skifteretten om hjælp til bodeling med sin fraseparerede mand, M. Skifteretten meddelte hende fri proces, jf. retsplejelovens § 327, stk. 3, jf. § 325, og beskikkede en advokat for hende, jf. ægtefælleskiftelovens § 23, stk. 1. Den 4. oktober 2019,

hvor bobehandlingen fortsat ikke var afsluttet, meddelte Hs advokat, at parterne havde genoptaget samlivet, hvorfor separationen bortfaldt, og bobehandlingen blev afbrudt.

Skifteretten bestemte herefter, at H skulle erstatte statskassen udgifterne ved fri proces, jf. retsplejelovens § 332, stk. 2, hvilket blev stadfæstet af landsretten.

Afgørelsen efter retsplejelovens § 332, stk. 2, af, om en part i ægtefælleskiftesag skal pålægges at erstatte statskassen udgifter ved den fri proces, skal foretages ud fra en samlet konkret vurdering, hvori både partens økonomiske forhold og subjektive forhold indgår. Det følger af forarbejderne til bestemmelsen, at den bl.a. kan bringes i anvendelse i tilfælde hvor de forudsætninger, under hvilke fri proces må antages at være meddelt, senere brister på grund af forhold, som parten snarere end det offentlige bør bære risikoen for.

Ved tildeling af fri proces foretages en vurdering af partens indtægtsforhold og, hvis parten er samlevende, af parrets samlede indtægtgrundlag, jf. retsplejelovens § 325, stk. 4.

Højesteret finder at genoptagelsen af samlivet med M indebar, at de forudsætninger, skifteretten lagde til grund for meddelelse af fri proces for H, må anses for bristet, både for så vidt angår de økonomiske forhold og de subjektive forhold, idet grundlaget for afgørelsen om fri proces, som var parternes separation, er bortfaldet. Højesteret lægger herved vægt på parternes samlede økonomiske forhold og på det oplyste om sagens indledning, forløb og afslutning, som H har haft en ikke ubetydelig indflydelse på. Efter en samlet vurdering bør H snarere end statskassen bære risikoen for disse forhold.

Højesteret stadfæster herefter landsrettens kendelse.

Thi bestemmes:

Landsrettens kendelse stadfæstes.

Ingen af parterne skal betale sagsomkostninger til den anden part.